

УДК 94(477):[327.88+341.324](470+571:477)
DOI: 10.24919/2312-2595.13/55.283181

Назар ЗАДОРЖНИЙ

молодший науковий співробітник науково-дослідного сектору Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100; аспірант Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, індекс 79000 (toftain@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2524-6395>

Антоніна БОЙЧУК

молодша наукова співробітниця науково-дослідного сектору Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (art_science@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5401-8343>

Бібліографічний опис статті: Задорожний, Н. & Бойчук, А. (2023). Проблематика сучасної російсько-української війни на сторінках «Військово-наукового вісника» (2014–2022). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 13/55, 108–140. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283181>.

ПРОБЛЕМАТИКА СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СТОРІНКАХ «ВІЙСЬКОВО-НАУКОВОГО ВІСНИКА» (2014–2022)

Анотація. Мета статті – виявити та проаналізувати

© Назар Задорожний, Антоніна Бойчук, 2023

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

результати дослідницьких напрацювань українських вчених-істориків, опублікованих на сторінках «Військово-наукового вісника» (2014–2022), присвячених вивченню різних аспектів сучасної російсько-української війни. **Методологія дослідження** опирається на **загальні** принципи історизму, системності, об'єктивності, а також на методи історіографічного аналізу та синтезу. **Наукова новизна** полягає в історіографічному аналізі основних досліджень, опублікованих на сторінках фахового наукового збірника «Військово-науковий вісник» впродовж 2014–2022 рр., виокремлення основних тематичних напрямів дослідження. **Висновки.** Отже, на сторінках фахового наукового видання «Військово-науковий вісник» Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного впродовж 2014–2022 рр. близько 50 статей, які більшою чи меншою мірою торкаються тематики сучасної російсько-української війни. Усі ці дослідження умовно поділено на декілька груп: теоретичні аспекти, історіографія, джерела (Юрій Бураков, Олексій Сухий, Андрій Харук, Олександр Турчак, Марта Надрага, Лілія Питльована, Ярослав Бураков, Роман Хардель, Олександра Мельник, Віталій Бенчук); присвячені стану, підготовці, реорганізації Збройних Сил України, реабілітації військовослужбовців (Павло Ткачук, Андрій Харук, Володимир Можаровський, Григорій Потапов, Микола Голик, Арташес Папікян, Світлана Лук'яненко, Наталія Стукаліна, Геннадій Єфімов, Олександр Музика, Геннадій Єфімов, Олег Івахів, Євген Касаткін, Юрій Полтавець, Юрій Пащук, Вадим Пашковський, Ірина Звонко, Юрій Пащук, Андрій Щеглов, Емілія Казан, Тетяна Юрова, Василь Мелькін, Маріанна Долганова, Іванна Чобіт); передумови, перебіг та окремі операції у ході війни (Юрій Бураков, Наталія Марцінко, Сергій Бокачов, Валерій Мокоївцев, Олександр Федоров, Лілія Трофимович, Володимир Трофимович, Віталій Бенчук, Олександр Дем'янюк, Андрій Харук); інформаційно-пропагандистський аспект (Василь Гулай, Ольга Гапеева, Микола Гетьманчук, Олексій Зозуля, Ігор Підпригора, Микола Туранський, Олеся Куцька, Ярослав Марченко, Лілія Питльована, Роман Поронюк, Ольга Гапеева, Віталія Бенчука, Володимира Трофимовича); волонтерський рух (Олександр Томчук, Тетяна Юрова, Дмитро Веденєєв, Олександр Турчак).

Простежується досить чітка тенденція до формування у «Військово-науковому віснику» виразної специфікації видання з вивчення різних аспектів російсько-української війни.

Ключові слова: сучасна російсько-українська війна, історіографічний аналіз, «Військово-науковий вісник».

Nazar ZADOROZHNYI

Junior researcher of the research sector of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100; Postgraduate student of the Institute of Jurisprudence, Psychology and Innovative education, Lviv Polytechnic National University, 12, Stepana Bandery, Lviv, postal code 79000 (toftain@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2524-6395>

Antonina BOICHUK

Junior researcher of the scientific research sector of I Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (art_science@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5401-8343>

To cite this article: Zadorozhnyi, N., Boichuk, A. (2023). Problematyka suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny na storinkakh «Viiskovo-naukovoho visnyka» (2014–2022) [Issues of the modern Russian-Ukrainian war on the pages of the «Military Scientific Journal» (2014–2022)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 13/55, 108–140.* doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283181> [in Ukrainian].

**ISSUES OF THE MODERN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ON
THE PAGES OF THE «MILITARY SCIENTIFIC JOURNAL»
(2014–2022)**

Abstract. *The purpose of the article is to reveal and analyze the results of the research work of Ukrainian scientists-historians, published on the pages of the «Military Scientific Journal» (2014–2022), devoted to the study of various aspects of the modern Russian-Ukrainian war. The research methodology is based on the general principles of historicism, systematicity, objectivity, as well as methods of historiographical analysis and synthesis. The scientific novelty consists in the historiographical analysis of the main studies published on the pages of the specialized scientific collection «Military Scientific Journal» during 2014–2022, highlighting the main thematic areas of research. Conclusions.* So, on the pages of the specialized scientific publication «Military Scientific Journal» of the National Academy of Land Forces named after Hetman Petro Sahaidachny during 2014–2022, there are about 50 articles that to a greater or lesser extent touch on the topic of the modern Russian-Ukrainian war. All these studies are conventionally divided into several groups: theoretical aspects, historiography, sources (Yurii Burakov, Oleksii Sukhyi, Andrii Kharuk, Oleksandr Turchak, Marta Nadraha, Liliia Pytlovana, Yaroslav Burakov, Roman Khardel, Oleksandra Melnyk, Vitalii Benchuk); dedicated to the state, training, reorganization of the Armed Forces of Ukraine, rehabilitation of servicemen (Pavlo Tkachuk, Andrii Kharuk, Volodymyr Mozharovskyi, Hryhorii Potapov, Mykola Holyk, Artashes Papikian, Svitlana Lukianchenko, Nataliia Stukalina, Hennadii Yefimov, Oleksandr Muzyka, Hennadii Yefimov, Oleh Ivakhiv, Yevhen Kasatkin, Yurii Poltavets, Yurii Pashchuk, Vadym Pashkovskiy, Iryna Zvonko, Yurii Pashchuk, Andrii Shcheghlov, Emiliia Kazan, Tetiana Yurova, Vasyl Melkin, Marianna Dolhanova, Ivanna Chobit); prerequisites, progress and individual operations during the war (Yurii Burakov, Nataliia Martsinko, Serhii Bokachov, Valerii Mokoivets, Oleksandr Fedorov, Liliia Trofymovych, Volodymyr Trofymovych, Vitalii Benchuk, Oleksandr Demianiuk, Andrii Kharuk); information and propaganda aspect (Vasyl Hulai, Olha Hapeieva, Mykola Hetmanchuk, Oleksii Zozulia, Ihor Pidopryhora, Mykola Turanskyi, Olesia Kutska, Yaroslav Marchenko, Liliia Pytlovana,

Roman Poroniuk, Olha Hapeieva, Vitaliia Benchuka, Volodymyra Trofymovycha); volunteer movement (Oleksandr Tomchuk, Tetiana Yurova, Dmytro Viedienieiev, Oleksandr Turchak). A rather clear trend towards the formation in the «Military Scientific Journal» of a distinct publication specification for the study of various aspects of the Russian-Ukrainian war can be observed.

Key words: *modern Russian-Ukrainian war, historiographical analysis, «Military Scientific Journal».*

Постановка проблеми. Тематика, присвячена сучасній російсько-українській війні, знайшла відображення на сторінках фахового наукового видання «Військово-науковий вісник», засновником якого у 2000 р. виступив Львівський військовий інститут Національного університету «Львівська політехніка» (з 2009 р. – Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, а з 2015 р. – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного). З 2010 р. збірник включений до переліку наукових фахових видань з історичних наук. До 2023 р. побачило світ 38 випусків з уже усталеною періодичністю – двічі на рік.

Упродовж 2005–2018 рр. обов'язки головного редактора виконував доктор історичних наук, професор Павло Петрович Ткачук, відтак доктор історичних наук, професор Володимир Васильович Трофимович (2019–2022 рр.), зараз – доктор історичних наук, професор Андрій Іванович Харук (з 2023 р.). Відповідальний секретар – кандидат історичних наук Андрій Юрійович Щеглов.

Відзначимо й досить представницьку редакційну колегію, яка забезпечує високий рівень публікованих матеріалів. Зокрема до її складу входять вчені з Блумінгтона (США), Варшави (Польща), Вільнюса (Литва), Києва, Клайпеди (Литва), Кракова (Польща), Луцька, Любліна (Польща), Львова, Острога, Познані (Польща), Ченстохови (Польща), Чернівців.

Загалом на його шпальтах окремими рубриками публікуються матеріали актуальних наукових досліджень з історії України, всесвітньої історії, історії локальних воєн та збройних конфліктів сучасності, історії озброєння і військової

техніки, публікації документів, наукові огляди, рецензії. Інколи додаються окремі тематичні рубрики: «100 років від початку Першої світової війни» (вип. 22 (2014)), «75 років від початку Другої світової війни та 70-річчя вигнання нацистських окупантів з України» (вип. 21–22 (2014)), «100-річчя Української революції» (з вип. 27 (2017) до 35 (2021)), «До 75-річчя перемоги у Другій світовій війні» (вип. № 2–33 (2019)), «25-річчю створення Збройних Сил України» (вип. № 26 (2016)).

Відзначимо, що у виданні публікуються як провідні вчені, педагоги, так і аспіранти, ад'юнкти тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній історіографії відсутні дослідження, які б аналізували опубліковані праці про сучасну російсько-українську війну у науковому виданні «Військово-науковий вісник» Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Мета статті – виявити й проаналізувати результати історіографічного дослідження праць українських вчених-істориків, опублікованих на сторінках «Військово-наукового вісника» (2014–2022), присвячених вивченню різних аспектів сучасної російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Цілком закономірним є те, що проблематика сучасної російсько-української війни знайшла широке висвітлення на шпальтах «Військово-наукового вісника». Зокрема, за нашими підрахунками, впродовж 2014–2022 рр. побачило світ близько 50 статей, які більшою чи меншою мірою торкаються означеної проблематики. Їх умовно можна поділити на декілька груп: *теоретичні аспекти, історіографія, джерела; присвячені стану, підготовці, реорганізації Збройних Сил України, реабілітації військовослужбовців; передумови, перебіг та окремі операції у ході війни; інформаційно-пропагандистський аспект; волонтерський рух; теоретичні аспекти, історіографія, джерела.*

Передовсім виокремимо публікацію Юрія Буракова, у якій автор на основі аналізу поглядів військових теоретиків виокремлює особливості сучасних локальних воєн і військових конфліктів, здійснює їхню класифікацію та періодизацію (Бураков, 2016). Також подає рекомендації для продовження

наукових досліджень задля зміцнення обороноздатності України в умовах гібридних збройних викликів.

Вивченню тематики використання української авіації в антитерористичній операції на Сході України присвятив розвідку Андрій Харук (Харук, 2015). Проаналізувавши публікації за 2014 р. про застосування української авіації в АТО, опубліковані у спеціалізованих зарубіжних часописах («Combat Aircraft Monthly», «Air Forces Monthly», та «Lotnictwo»). автор встановив, що навесні і влітку у цих виданнях переважають матеріали оглядово-подієвого характеру, а з осені – значно глибшого аналітичного змісту. Продовжуючи вивчення цього питання, вчений зібрав та проаналізував основні публікації у періодичних виданнях «Авиация и время», «Авиация и космонавтика», «Combat Aircraft Monthly», «Air Forces Monthly» та «Lotnictwo» про застосування української авіації в АТО (2014–2015 рр.) (Харук, 2016). Наголосив на зменшенні кількості статей та водночас їхньому переході від хронікального до аналітичного змісту.

Джерелом для дослідження сучасної російсько-української війни є спогади її учасників та очевидців. Саме тому, використовуючи метод усної історії, Юрій Бураков та Олексій Сухий провели інтерв'ювання курсантів Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (учасників війни) та зафіксували різноманітні аспекти повсякдення військовослужбовців на фронті (складовими частинами інтерв'ю стали біографічні відомості, роздуми про війну тощо) (Бураков, Сухий, 2018). Напрацьована джерельна база (спогади та власні рефлексії військовослужбовців, мобілізованих на військову службу, учасників добровольчих формувань, волонтерів) доповнить дослідження про новітню історію України, стане потужним джерелом для формування політики пам'яті про російсько-українську війну.

Вагомою проблемою у контексті російсько-української війни постає необхідність збереження джерел до її вивчення (усні джерела, матеріали ЗМІ, інтернет-ресурсів, документація військових частин і підрозділів ЗСУ тощо) (Турчак, Надрага, 2019). Складовою запорукою цього є наявність відповідної нормативно-правової бази. Саме на аналіз останньої і спрямоване

дослідження Олександра Турчака, Марти Надраги. Автори досить детально проаналізували нормативно-правову базу щодо збереження документів і матеріалів про російсько-українську війну, водночас підкреслюючи необхідність збереження і недопущення втрат історичних джерел із цієї проблематики.

Новизною відзначається і текст Лілії Питльованої і Ярослава Буракова, у якому автори показують відображення російсько-української війни (у 2014–2019 рр.) в політичній карикатурі електронного ресурсу Cagle Cartoons та карикатуриста із США Деріла Кейгла. Зокрема, вдалося проаналізувати 520 карикатур, з яких виокремили головні тематичні блоки, зображені у сюжетах, виділили найпоширеніші графічні метафори, образи України, Росії, країн Заходу. Практично у цих карикатурах відображено російсько-українську війну як безпековий виклик усьому демократичному суспільству (Питльована, Бураков, 2019).

Безумовно, у сучасну епоху надзвичайно велику групу становлять історичні онлайн-джерела. Не стала винятком і проблематика російсько-української війни. Роман Хардель, Олександра Мельник здійснюють їхню характеристику, порівнюють відображення у них АТО та ООС з українського та російського боку у вебвиставках, 3D-турах, офіційних сторінках наукових установ, сторінках пресцентру АТО-ООС, сторінках військових частин ЗСУ, сторінках інтнет видання «Книга пам'яті полеглих за Україну», соцмережах, Facebook, YouTube та енциклопедії Вікіпедія (Khardel, Melnyk, 2019).

Аспірант Національного університету «Острозька академія» Віталій Бенчук проаналізував матеріали, опубліковані впродовж лютого-червня 2014 р. у газеті «Приазовський рабочий» (Бенчук, 2020). Відтак простежив хід подій лютого-червня 2014 р. на Донбасі, зокрема у Маріуполі та відображення їх на шпальтах названої газети, висвітливши суспільно-політичне протистояння між українськими та проросійськими активістами, співіснування місцевої адміністрації із сепаратистським утворенням «ДНР» та проведення операції зі звільнення Маріуполя від російських окупантів.

Праці присвячені стану, підготовці, реорганізації Збройних Сил України, реабілітації військовослужбовців

Основні історичні етапи розвитку Збройних Сил України у 1991–2016 рр. показані в аналітичній статті Павла Ткачука, Андрія Харука (Ткачук, Харук, 2016). Зокрема, ретельно простежені головні етапи становлення, розбудови та діяльності Збройних Сил України. Показується формування організаційної структури ЗСУ у 1991–1996 рр., вказуються труднощі, які виникали на цьому шляху, передовсім економічні, і, як результат, у 1997–2013 рр. основним напрямом розвитку ЗСУ стало дальше зменшення чисельності особового складу та кількості озброєння, скорочення структури. Натомість переоснащення новітніми зразками озброєння, військової техніки та перехід на комплектування за контрактом тільки декларувалися.

Володимир Можаровський, Григорій Потапов проаналізували методичний апарат обґрунтування бойового складу сухопутних військ Збройних Сил України, наголошуючи на перевагах, недоліках і шляхах вдосконалення їх бойового складу. Автори виділяють не лише основні критерії, але й пропонують нові підходи, які дадуть можливість об'єктивніше охарактеризувати боєздатність військових формувань визначити ефективність та вплив на кінцевий результат виконання бойових завдань (Можаровський, Потапов, 2016).

Проблематику формування та становлення Національної гвардії України (1991–1999) вивчали Микола Голик, Арташес Папікян (Голик, Папікян, 2016). Автори розглядають місце НГУ у системі Воєнної організації держави. Доводять, що історичний досвід чітко показує необхідність існування Національної гвардії України як складової Воєнної організації держави із виконанням специфічних функцій і завдань, водночас вона у жодному разі не може замінити регулярні Збройні Сили..

Світлана Лук'янченко, Наталія Стукаліна розглянули історичні, соціально-економічні, та юридичні аспекти формування військово-морських сил Чорноморського флоту України (90-і рр. ХХ ст.). Виокремлені прорахунки президентів і урядів незалежної України у національній безпеці та наслідки, які мали місце після цього (Lukyanchenko, Stukalina, 2020).

Формування і розвиток територіальної оборони України як системи загальнодержавних, воєнних і спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки та оборони України,

розкривали Геннадій Єфімов і Олександр Музика (Єфімов, Музика, 2016), наголошуючи на доцільності врахування історичного досвіду у формуванні територіальної оборони із безперервним удосконаленням, практичним випробуванням, при обов'язковому врахуванні усіх чинників.

Ця ж проблема вивчається Геннадієм Єфімовим, Олегом Івахівим, Євгеном Касаткіним (Єфімов, Івахів, Касаткін, 2022). Автори реконструюють особливості формування територіальної оборони України, заторкують питання вдосконалення нормативно-правової база щодо функціонування Територіальної оборони, її обов'язків, повноважень. Виокремлюють в організації підготовки ТрО військової, військово-цивільної, цивільної складових та виконання ними визначених завдань, а також низку проблем і законодавчо неврегульованих питань, об'єднуючи їх у групи: перша – законодавча; друга – організаційна; третя – кадрова; четверта – організація спеціальної (бойової) підготовки окремих бригад (обр), окремих батальйонів (об) Сил територіальної оборони (СТрО), штабів зон (районів) ТрО та індивідуальної підготовки голів обласних (районних) державних адміністрацій та інших цивільних осіб оборонного сектору з основ організації і ведення національного спротиву; п'ята – множинність тлумачень категорійно-понятійного апарату в оборонній сфері. Під час організації ТрО, виділяють два основні напрями: організація роботи штабів зон (районів) ТрО як робочих органів голів обласних (районних) державних адміністрацій (військово-цивільних адміністрацій); організація підготовки штабів обр (об) та підрозділів СТрО для виконання визначених спеціальних (бойових) завдань (Єфімов, Івахів, Касаткін, 2022, с. 200).

Юрій Полтавець не оминув аналізу досвіду підготовки офіцерського складу в одному з провідних професійних закладів – Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного у роки проведення АТО та ООС (2014–2020 рр.) (Полтавець, 2020), розкривши внесок НАСВ у підготовку професійних кадрів для ЗСУ, зміни у змісті навчальних планів та освітніх програм, враховуючи досвід АТО. Зокрема, акцентував на вдосконаленні тактики дій військових підрозділів у складі загальновійськового угруповання з локалізації і нейтралізації збройних конфліктів, надання

необхідної психологічної та першої медичної допомоги під час ведення бойових дій, організації морально-психологічного забезпечення у військовому підрозділі в умовах проведення війни, інформаційній безпеці (Полтавець, 2020, с. 221).

У контексті підготовки кадрів варто звернутися до публікації Юрія Пашука, Вадима Пашковського, Ірини Звонко (Pashchuk, Pashkovskiy, Zvonko, 2022), які простежили історичні традиції діяльності Системи узагальнення і поширення досвіду Збройних Сил України (квітень 2014 р. – січень 2019 р.), що стала основою для формування та запровадження нової Системи. Автори виділи три етапи існування: «стагнація» (грудень 1991 р. – квітень 201 р.), «реформування» (травень 2013 р. – квітень 2014 р.), «адаптування» (квітень 2014 р. – січень 2019 р.). Аналізу підлягали складові Системи узагальнення і поширення досвіду ЗСУ: оргструктура, формалізовані процедури, засоби, підготовка особового складу. Проведене дослідження дало змогу стверджувати, що попри значні поліпшення СУПД показала необхідність цілковитого реформування. Відтак використовуючи здобутий досвід та практичні напрацювання держав-членів НАТО, у ЗСУ (січень 2019 р.) почали створення системи Системи вивчення та впровадження досвіду.

Цілком логічним продовженням цієї публікації стало розкриття Юрієм Пащуком, Андрієм Щегловим особливостей формування та функціонування Системи вивчення та впровадження досвіду у ЗСУ впродовж січня 2019 р. – лютого 2022 р. (Pashchuk, Shcheglov, 2022). Наголошується, що її впровадження базувалося на попередній – Системі узагальнення і поширення досвіду, із врахування теоретичного і практичного досвіду збройних сил країн-членів НАТО. При цьому розкриваються основні складові Системи: організаційна структура, формалізовані процедури, засоби, підготовка особового складу. Загалом призначення Системи використовуючи отримані знання та бойовий досвід, перенесення їх у практичні дії, можливість постійно оперативного адаптуватися до змін у ході війни.

Важливого та актуального питанню медичного забезпечення у виданні присвячено декілька текстів. Зокрема, Емілія Казан розкриває стан та основні проблеми (забезпечення

медикаментами, броньовані автомобілі для евакуації поранених, підготовка фахівців медичної служби та ін.) медичного забезпечення ЗСУ (2014–2015). Показує й процес та необхідність розробки Військово-медичної доктрини (Казан, 2016а). Відтак ця ж авторка досліджує історичні аспекти структурної еволюції військово-медичної освіти України у роки незалежності (виділено три етапи: перший – 1990-ті рр., другий – 2000-і рр.; третій – від 2015 р.). Авторка наголошує, що структура системи військово-медичної освіти за своїм типом почала наближатися до американського зразка – функціонує один військово-медичний навчальний заклад, який за магістерськими програмами веде підготовку кадрів і водночас діють цивільні ЗВО, які додатково готують лікарські кадри (у тому числі для резерву) (Казан, 2016б).

У наступній праці Емілія Казан продовжує аналізувати якість надання медичної допомоги у ході проведення АТО на Сході України (2014–2016 рр.), де наголошує на проблемах, які виникли у 1991–2013 рр. (невдалі реорганізації/оптимізації, недофінансування, застаріле медичне обладнання, відсутність засобів індивідуального захисту, брак медичного персоналу із необхідним досвідом військово-польової хірургії та тактичної медицини, застарілі стандарти) та подано рекомендації впровадження Військово-медичної доктрини. При цьому відзначається внесок волонтерських організацій, Товариства Червоного Хреста та гуманітарних ініціатив іноземних держав (Казан, 2019).

Ще один малодосліджений аспект вивчає Тетяна Юрова. Так, авторка комплексно розглядає проблематику протезування військовослужбовців (Юрова, 2021). Важливо, що ці питання намагається розглянути цілісно, не тільки з погляду травматології, ортопедії, реконструктивної хірургії, але й психології із залученням культуролого-педагогічних інструментів задля адаптації військовослужбовців в соціумі. У постреабілітаційний період до адаптації доцільно долучати членів сімей, бойових побратимів, представників від культурно-мистецької спільноти, релігійних конфесій, надаючи належне соціальне забезпечення.

Працюючи у цій тематичній ніші Тетяна Юрова аналізує напрями та зміст культурологічного супроводу реабілітаційного процесу військовослужбовців у період АТО (ООС) (Юрова,

2019). Наголошуючи, що в результаті російсько-української війни (2014–2019 рр.) з'явилися сотні тисяч військовослужбовців із ПТСР, саме тому особливої актуальності набуває питання реабілітації учасників АТО (ООС). Авторка пропонує практичні напрями та зміст культурологічного забезпечення реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій на різних етапах діагностично-лікувального процесу (місце та роль у цьому військових культурологів).

У контексті розгляду тематики розбудови Збройних сил, реорганізації її різноманітних складових Тетяна Юрова підготувала нове дослідження. Простежені зміни, яких зазнала українська уніформа у роки незалежності, вплив на них національних традицій армії і народу (особливо періоду 1917–1921 рр.), а також зміни, які відбулися під час проведення АТО та ООС (Юрова, 2020). При цьому розглядаються не лише обмундирування, але й емблематика, символіка та знаки розрізнення ЗСУ. Суттєві зміни які відбулися в однострої демонструють значні історичні традиції та водночас позиціонують ЗСУ як складову частину НАТО. Напрацювання можуть стати основою для подальшого вдосконалення одностроїв.

Логічними продовженням є і дослідження присвячене створенню та модернізації вітчизняних засобів індивідуального броньованого захисту (бронижилетів, бронешоломів) військовослужбовців у період проведення АТО на Донбасі у 2014–2017 рр. (Василь Мелькін) (Мелькін, 2020). Показаний процес вдосконалення засобів індивідуального захисту (наведені конкретні структури, відповідальні за розробку та модернізацію ЗІБЗ), доведений суттєвий прогрес та конкурентоспроможність із кращими світовими зразками. Автор стверджує, що основними вимогами до ефективності бронежилетів стали: забезпечення високого рівня захисту; виготовлення з сучасних матеріалів; модульний принцип конструкції (зміна рівня захисту забезпечується заміною бронеелементів); наявність високих показників ергономічності та експлуатаційної якості, без зниження бойових можливостей військовослужбовця та поєднання з іншими елементами екіпірування (Мелькін, 2020, с. 251-252).

Новий та водночас малодосліджений аспект – діяльність військових капеланів під час російсько-української війни (2014–2022 рр.) роблять спробу показати Маріанна Долганова, Іванна Чобіт (Долганова, Чобіт, 2022). Виділячи періодизацію: становлення 1991–2014 рр. та організаційне оформлення і розвиток діяльності у 2014–2022 рр. (набуття офіційного статусу). Називає конкретних військових капеланів (отці Михайло Бучак, Андрій Зелінський, Олександр Коцюр, пастиря-равина Бориса Пушкеля, пастиря-капелана Василя Хімча, капелана Андрія Полухіна, капелана Олександра Андріяшинка, імама Сергія Путіліна та ін.). Простежує формування нормативно-правової бази для забезпечення діяльності інституту військового капеланства. Стверджує, що за чисельністю з-поміж конфесій військових капеланів у ЗСУ було найбільше представників Православної церкви України, відтак Української греко-католицької церкви, Римо-Католицької церкви, після Української християнської Євангельської церкви та служителів протестантських церков.

Передумовам, перебіг та окремі операції у ході війни

Цікаві паралелі між сучасною війною у Сирії та агресію Російської Федерації в Україні провів Юрій Бураков (Бураков, 2017). Проаналізувавши передумови, розгортання та масштаби збройного протистояння у Сирії, його трансформацію із локального, регіонального протистояння у глобальний конфлікт. Водночас автор наголошує, що включення РФ у цю війну стало своєрідним апробаційним етапом у проведенні «гібридної» війни й проти України, використання сирійського фактору задля отримання відповідних дивідендів (відволікання уваги світової громадськості від війни в Україні, домогтися невтручання США у неї, отримання пом'якшення економічних санкцій тощо).

У свою чергу Наталія Марцінко розкриває аспекти формування, розростання та підтримку Російською Федерацією сецесіоністських рухів на Донбасі, які зумовили до утворення квазіутворень «ДНР» і «ЛНР» (Марцінко, 2020). Значна увага приділяється виокремленню прикладів (Абхазія, Південна Осетія, Придністров'я, ЛНР, ДНР), етапів, методів (економічно-геополітичні, залучення приватних військових компаній та ін.) та наслідків сучасних «гібридних» агресій, впершу чергу щодо

України. Важливим нам видається і висновок авторки про необхідність залучення до припинення російської агресії західних країн, оскільки в умовах глобалізації конфлікти втрачають суть тільки національних, а одразу стають глобальними.

Сергій Бокачов, Валерій Мокоївець, Олександр Федоров вивчали також історичні передумови та приклади диверсійної боротьби у ХХ ст. (Бокачов, Мокоївець, Федоров, 2021). Значну частину роботи присвятили вивченню перспектив її розгортання у сучасних умовах та можливостей до застосування. Наголошується і на заходах, які потенційно суттєво ускладнюватимуть використання диверсійних груп та потенційно допоможуть захистити державу.

До цієї групи можна віднести і мабуть одне з найбільш дискусійних питань у суспільстві, яке розкрила Лілія Трофимович (Трофимович, 2016). Так, у статті авторка простежила основні етапи переходу України до числа без'ядерних держав та довела недієздатність міжнародних гарантій безпеки наданих Україною перед російською збройною агресією. Наголошуючи, що єдиною гарантією безпеки є боездатні та ефективні Збройні Сили України.

Професор Національного університету «Острозька академія» Володимир Трофимович та його аспірант Віталій Бенчук, присвятили своє дослідження детальній реконструкції подій (ключові дати, особи, плани, дії, домовленості) на Донбасі у 2014 р. Основна ж увага приділяється розкриттю оперативно-тактичних заходів у зоні проведення АТО та прорахунків у серпні 2014 р. (Бенчук, 2022).

Чи не найскладніше та питання втрат під час проведення Антитерористичної операції на Сході України залишається невивченим. Однак Олександр Дем'янюк підготував без перебільшення цікаве та аналітичне дослідження про динаміку смертності серед військовослужбовців, уродженців Волині впродовж 2014 – початку 2018 рр. (Дем'янюк, 2020). Встановлена характерна особливість до збільшення кількості небойових втрат. Тут мабуть найновішим є спроба встановити (на прикладі одного регіону) обставини і причини бойових (загинули під час бойового зіткнення з ворогом і при виконанні бойових завдань в зоні проведення Антитерористичної операції; військовослужбовці, які

підірвалися на мінах і «розтяжках» на Сході України) і небойових (небойові втрати в зоні проведення операції АТО; померлі в госпіталях чи під час лікування від бойових ран чи хвороб; померлі на полігонах під час навчань і бойового злагодження підрозділів; померлі вдома під час перебування у відпустці; померлі в результаті нещасних випадків; померлі невдовзі після демобілізації від захворювань, одержаних під час проходження військової служби, в результаті нещасних випадків і побутових травм) втрат.

Відомий дослідник історії авіації Андрій Харук висвітлив проблематику використання повітряного, територіального простору та матеріально-технічної бази Білорусі під час повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну (впродовж 24 лютого – середини квітня 2022 р.) (Харук, 2022). Проведене дослідження відображає етапи формування на території Білорусь авіаційного угруповання РФ впродовж 2014–2022 рр. (штурмовики Су-25СМ, винищувачі Су-35С, Су-30СМ, бомбардувальники Су-34, гелікоптери армійської авіації Ка-52, Мі-8) та основні напрямки (головно Київський напрям (Київська та Житомирська області) та завдання у його застосуванні (висадка гелікоптерного десанту, використання літаків для завдання ударів по об'єктах у прикордонних областях України та пусків крилатих ракет по цілях у глибині української території, пуски безпілотних літальних апаратів для розвідки). Конкретні військові авіабази (Барановичі, Мачулищі, Ліда), запасні аеродроми (Лунинець, Бобруйськ), розконсервовані недіючі аеродроми (Великий Боков, Зябровка), цивільні аеропорти (Гомель). Навіть для тимчасового базування гелікоптерів використовувались імпровізовані аеродроми, створені на автошляхах.

Інформаційно-пропагандистський аспект

Найбільший пласт матеріалів присвячений інформаційно-пропагандистським аспектам. Так, доктор політичних наук, завідувач кафедрою у Національному університеті «Львівська Політехніка» Василь Гулай наголошує на змісті сучасної інформаційно-психологічної війни як форми ведення інформаційного протистояння між суб'єктами (державами, організаціями, неурядовими та іншими структурами) та захисті власної інформаційної безпеки (Гулай, 2016). Водночас

висловлює пропозиції щодо практичних заходів задля зменшення впливів інформаційно-пропагандистського характеру на свідомість особистості чи масову свідомість.

Доцентка Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Ольга Гапеєва звернулася до найменш дослідженої проблеми – російсько-українського конфлікту на острові Коса Тузла (2003 р.) (Гапеєва, 2016). На основі аналізу матеріалів у періодичних виданнях, телевізійних матеріалів виокремлюються сім основних напрямків за якими відбувалася російська інформаційно-пропагандистська кампанія спрямована на фальсифікацію історії України, дискредитацію української армії, організацій та діячів відображення у російських ЗМІ, формування образу ворога.

Микола Гетьманчук також зупинився виключно на інформаційній (унікаючи збройної) складовій «гібридної війни» РФ проти України (Гетьманчук, 2017). Саме тому значну увагу приділяє визначенню, масштабам та особливостям застосування інформаційно-пропагандистських механізмів, співставляються комунікативно-пропагандистські можливості сторін, ефективності, проблем та помилок у реалізації інформаційної політики в умовах російсько-української війни.

Вивченню теоретико-метологічних засад ефективності реалізації заходів інформаційно-пропагандистського забезпечення Збройних сил України присвячена стаття Олексія Зозулі (Зозуля, 2018). У ній розкриваються проблеми визначення понятійно-категоріального апарату, принципи та основні функції оцінки результативності ПІЗ. Важливо, що автор подає рекомендації щодо вдосконалення офіцки ефективності ПІЗ, наголошує і на перспективності у подальших дослідженнях цього питання.

Ігор Підпригора виокремлює чинники, які впливали на інформаційно-пропагандистське забезпечення військово-морських сил Збройних Сил України у 2014 р. Водночас показує усі складнощі в яких опинилися ВМС, подає рекомендації щодо відновлення боєздатності (Підпригора, 2018b).

Продовжуючи працю у цій тематичній ніші Ігор Підпригора виділяє головні тенденції та проблеми в організації інформаційно-пропагандистського забезпечення ЗСУ з

урахуванням реалій російсько-української війни (Підпригора, 2018а). Практичні рекомендації командирів тактичної ланки у процесі комунікації з підлеглими. Тут важливо відзначити, що даний текст підготовлений не тільки на основі напрацювань сучасних дослідників, але й з врахуванням власного практичного досвіду провадження інформаційної роботи у військових частинах ВМС ЗСУ.

У контексті дослідження широкої проблеми інформаційно-психологічного забезпечення операції з анексії Криму Російською Федерацією Микола Туранський проаналізував тижневик «Военно-промышленный курьер» (за 2004–2013 рр.) показує як РФ готувалася до захоплення Криму використовуючи маніпулятивно-пропагандистську тактику та інформаційно-психологічну обробку і населення Криму, і самої російської аудиторії. Наводяться основні пропагандистські кліше, які застосовувалися у пресі, виокремлюються та характеризуються три основних етапи (2004–2006 рр.; 2006–2010 рр.; 2010–2013 рр.) (Туранський, 2017).

У своєму подальшому дослідженні Микола Туранський розглядає пропагандистську складову вторгнення Російської Федерації на Кримський півострів (який намагаються трактувати як історичну зону російських інтересів) (Туранський, 2018). Показує основні етапи та історичні фальсифікації, створені ідеологами війни як інструмент сучасної російської політики та їхній вплив на свідомість мешканців АРК. Доходить висновку, що сьогодні необхідно накопичувати досвід пропагандистської діяльності, залучати історичні факти задля розвінчування фальсифікованої історії Криму та радянських стереотипів історичного мислення.

Продовжує розкриття питання інформаційно-психологічного впливу стаття Олесі Куцької, Ярослава Марченка (Куцька, Марченко, 2022). Зокрема, у ній розкрито застосування проукраїнських листівок на окупованих українських територіях Російською Федерацією впродовж квітня 2014 р. – серпня 2022 р. Проаналізовано зміст, форму, особливості оформлення, питання авторства, окреслено цільові аудиторії, до яких вони спрямовувалися. З'ясовано способи та засоби поширення цього виду друкованої пропаганди. Автори провели класифікацію

агіток за тематичним спрямуванням, виділивши чотири групи: звернення, роз'яснення, залякування, єднання.

Уже згадувана Лілія Питльована продовжує вивчення тематики використання карикатур, зокрема на шпальтах журналу «Перець» (Питльована, 2022). Зокрема на конкретних прикладах вона показала репрезентацію образу зовнішнього ворога – Російської Федерації, після початку повномаштабного російського вторгнення 2022 р. Детально розібрала персоніфіковані (найчастіше використовувані) форми (із докладним описом значення кожного елементу карикатури) та виокремила основні прийоми (применшення значущості, висміювання, демонстрація нікчемності тощо) його зображення.

У світлі боротьби й в інформпросторі важливого значення набувають структури, які здатні забезпечувати відповідний напрямок. Саме на вивчення створення та функціонування таких профільних груп моніторингу інформаційного простору та протидії (ГРМП) (2018–2020 рр.) спрямована праця Романа Поронюка, Ольги Гапеевої (Поронюк, Гапеева, 2022). Проведено аналіз нормативно-правової бази (накази, розпорядження, директиви), досвіду та ефективності діяльності особового складу підрозділів у протидії агресивній інформаційній політиці Російської Федерації на ЗСУ та й суспільство загалом. При цьому відзначається і значний внесок у цю роботу громадських організацій, журналістів, блогерів тощо. Автор вважає, що діяльність ГРМП, які ефективно функціонували у 2018–2020 рр. доцільно відновити та поєднати із Центрами моніторингу інформаційного простору та протидії КСВ/ОК (створені у 2020 р.) задля ще ефетивнішого протистояння інформаційним загрозам (Поронюк, Гапеева, 2022, с. 278).

Вивченню ставлення та еволюції настроїв населення Донбасу до «російської весни» і військової агресії Російської Федерації присвячена стаття Віталія Бенчука, Володимира Трофимовича (Бенчук, Трофимович, 2020). Простежені цілеспрямовані заходи РФ щодо внесення протистояння у суспільстві та представлення розпочатої війни як «внутрішнього конфлікту» (створення спеціального координаційного центру для проведення спецоперацій «російська весна»). Досить детально реконструюються події весни 2014 р. на Донеччині.

Волонтерський рух

Низка статей присвячена волонтерському руху в Україні. Зокрема, Олександр Томчук здійснив історичне дослідження питання зародження та розгортання загальнонародного волонтерського руху по допомозі Збройним силам України (2014 р.) (Томчук, 2017). Окремо зупиняється автор і на виокремленні основних напрямків діяльності волонтерського руху, його характерних складових. Наголошує на трансформації руху від забезпечення одягом та взуттям, засобами захисту, гігієни, спецзасобами, ліками, харчуванням (у 2014 р.) до допомоги в оснащенні армії БПЛА, спецтехнікою, розробкою системи артвогню АРТА, винайдення системи виготовлення маскувальних сіток і т.д.

Продовжуючи свої дослідження Олександр Томчук окреслює в загальному основні напрямки волонтерської роботи, при цьому підкреслює наявність у кожному із них інваріантів, шляхів реалізації фронтових потреб, допомоги пораненим, внутрішньо переміщеним особам, учасникам АТО, соціально вразливим групам (Томчук, 2018). Наводить форми (професійні, громадські, освітні об'єднання) і цифрові характеристики волонтерського руху – найбільше піднесення припало на 2015 р.

Ще одна проблема, яка виникла у 2014 р. – забезпечення військовослужбовців сучасним одностроєм та засобами індивідуального захисту досліджується Тетяною Юровою (Юрова, 2017). На початковому етапі її ефективно вирішували волонтери. Відтак вдалося суттєво модернізувати армію та підвищити боєздатність структурних частин ЗСУ. Наголошується на ролі волонтерського руху при забезпеченні ЗСУ уніформою та екіпіруванням і навіть участі у розробці (вдосконаленні) нових видів (наводяться конкретні приклади структур та осіб, які особливо відзначилися).

У дослідженні Дмитра Веденєєва, Олександра Турчака розглядається розгортання волонтерського руху, його періодизація та виокремлення ризиків, які безумовно є його супутниками, пропозиція форм державного/громадського визнання учасників (Веденєєв, Турчак, 2018). Виділяє три групи причин (обставин) смерті учасників волонтерського руху. Наголошує і на державних нагородах/відзнаках (медалі «За

сприяння Збройним Силам України», «Захиснику України», «За розвиток військового співробітництва», «За зміцнення обороноздатності», недержавними нагородами «Орден «Народний Герой України», «Орден «Єдність та воля» та ін.), якими нагороджують волонтерів за забезпечення обороноздатності, формування громадянського суспільства.

Висновки. Отже, на сторінках фахового наукового видання «Військово-науковий вісник» Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного впродовж 2014–2022 рр. близько 50 статей, які більшою чи меншою мірою торкаються тематики сучасної російсько-української війни. Усі ці дослідження умовно поділено на декілька груп: *теоретичні аспекти, історіографія, джерела* (Юрій Бураков, Олексій Сухий, Андрій Харук, Олександр Турчак, Марта Надрага, Лілія Питльована, Ярослав Бураков, Роман Хардель, Олександра Мельник, Віталій Бенчук); *присвячені стану, підготовці, реорганізації Збройних Сил України, реабілітації військовослужбовців* (Павло Ткачук, Андрій Харук, Володимир Можаровський, Григорій Потапов, Микола Голик, Арташес Папікян, Світлана Лук'яченко, Наталія Стукаліна, Геннадій Єфімов, Олександр Музика, Геннадій Єфімов, Олег Івахів, Євген Касаткін, Юрій Полтавець, Юрій Пащук, Вадим Пашковський, Ірина Звонко, Юрій Пащук, Андрій Щеглов, Емілія Казан, Тетяна Юрова, Василь Мелькін, Маріанна Долганова, Іванна Чобіт); *передумови, перебіг та окремі операції у ході війни* (Юрій Бураков, Наталія Марцінко, Сергій Бокачов, Валерій Мокоївцев, Олександр Федоров, Лілія Трофимович, Володимир Трофимович, Віталій Бенчук, Олександр Дем'янюк, Андрій Харук); *інформаційно-пропагандистський аспект* (Василь Гулай, Ольга Гапеева, Микола Гетьманчук, Олексій Зозуля, Ігор Підпригора, Микола Туранський, Олеся Куцька, Ярослав Марченко, Лілія Питльована, Роман Поронюк, Ольга Гапеева, Віталія Бенчука, Володимира Трофимовича); *волонтерський рух* (Олександр Томчук, Тетяна Юрова, Дмитро Веденєєв, Олександр Турчак). Простежується досить чітка тенденція до формування у «Військово-науковому віснику» виразної специфікації видання з вивчення різних аспектів російсько-української війни.

Джерела та література

- Бенчук, В.О.** (2020). «Російська весна» в Маріуполі на сторінках газети «Приазовський рабочий» (лютий-червень 2014 року). *Військово-науковий вісник*, 33, 224–239.
- Бенчук, В.О., & Трофимович, В.В.** (2022). Загальна оперативна обстановка в зоні проведення АТО (серпень 2014 р.). *Військово-науковий вісник*, 38, 149–166.
- Бенчук, В.О., & Трофимович, В.В.** (2020). Реакція жителів Донецької області на збройну агресію Росії проти України у 2014 р. *Військово-науковий вісник*, 34, 172–199.
- Бокачов, С.В., Мокоївець, В.І., Федоров, О.Ю.** (2021). Розвиток диверсійної боротьби у ХХ сторіччі та її застосування в сучасних умовах. *Військово-науковий вісник*, 36, 273–284.
- Бураков, Ю.В.** (2017). Історичні аспекти сучасної війни у Сирії. *Військово-науковий вісник*, 27, 281–295.
- Бураков, Ю.В.** (2016). Теоретичні аспекти класифікації локальних війн та збройних конфліктів сучасності. *Військово-науковий вісник*, 25, 214–232.
- Бураков, Ю.В., & Сухий, О.М.** (2018). Сучасна російсько-українська війна у спогадах учасників – курсантів Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. *Військово-науковий вісник*, 29, 228–239.
- Веденєєв, Д.В., & Турчак, О.В.** (2018). Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військово-науковий вісник*, 30, 206–216.
- Гапєєва, О.Л.** (2016). Інформаційно-пропагандистська кампанія Росії проти України під час конфлікту на острові Коса Тузла у 2003 році. *Військово-науковий вісник*, 25, 266–281.
- Гетьманчук, М.П.** (2017). «Гібридна війна» Росії проти України: інформаційний аспект. *Військово-науковий вісник*, 27, 296–307.
- Голик, М., & Папікян, А.** (2016). Формування та становлення Національної гвардії України (1991–1999 рр.). *Військово-науковий вісник*, 26, 28–37.
- Гулай, В.В.** (2016). Загрози інформаційно-психологічній безпеці особи в реаліях інформаційно-психологічної війни як складової «гібридної війни» російської федерації проти України. *Військово-науковий вісник*, 25, 233–244.
- Дем'янюк, О.Й.** (2020). Летальні втрати волинян під час проведення Антитерористичної операції на Сході України (2014–2018). *Військово-науковий вісник*, 34, 200–212.

- Долганова, М.В., & Чобіт, І.Р. (2022). Особливості діяльності військових капеланів під час російсько-української війни (2014–2022 рр.). *Військово-науковий вісник*, 38, 167–181.
- Єфімов, Г.В., Івахів, О.С., & Касаткін, Є.В. (2022). Територіальна оборона України в умовах російсько-української війни: історичні аспекти. *Військово-науковий вісник*, 38, 182–205.
- Єфімов, Г.В., & Музика, О.О. (2016). Становлення та розвиток системи територіальної оборони України: історія та сучасність. *Військово-науковий вісник*, 26, 38–54.
- Зозуля, О.С. (2018). Теоретико-методологічні засади оцінки ефективності інформаційно-пропагандистського забезпечення Збройних сил України. *Військово-науковий вісник*, 29, 203–215.
- Казан, Е.М. (2019). Аспекти організації медичної допомоги у ході проведення АТО на Сході України в 2014–2016 рр. *Військово-науковий вісник*, 31, 193–205.
- Казан, Е.М. (2016а). Проблеми медичного забезпечення Збройних сил України в Антитерористичній операції (2014–2015 рр.). *Військово-науковий вісник*, 25, 245–254.
- Казан, Е.М. (2016b). Становлення і розвиток системи військово-медичної освіти в Україні у 1992–2016 рр.: історичний аспект. *Військово-науковий вісник*, 26, 55–65.
- Куцька, О.М., & Марченко, Я.В. (2022). Проукраїнські листкові агітаційні матеріали на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України (2014–2022 рр.). *Військово-науковий вісник*, 38, 206–232.
- Марцінко, Н.М. (2020). Підтримка сепаратистських рухів Російською Федерацією на Сході України та її вплив на безпеку Європи. *Військово-науковий вісник*, 33, 255–275.
- Мелькін, В.В. (2020). Створення і розвиток вітчизняних засобів індивідуального броньованого захисту воїна під час антитерористичної операції на Сході України (2014–2017 рр.). *Військово-науковий вісник*, 33, 240–254.
- Можаровський, В.М. & Потапов, Г. М. (2016). Алаліз методичного апарату обгрунтування бойового складу сухопутних військ збройних сил України. *Військово-науковий вісник*, 26, 66–80.
- Питльована, Л.Ю. (2022). Репрезентація образу зовнішнього ворога у карикатурі журналу «Перець» під час російсько-української війни 2022 року. *Військово-науковий вісник*, 38, 243–265.
- Питльована, Л.Ю., & Бураков, Я. Ю. (2019). Україна, Росія і світова безпека у карикатурі Деріла Кейгла та інтернет-ресурсу Cagle Cartoons. *Військово-науковий вісник*, 31, 193–205.

- Підпригора, І.І.** (2018а). Проблемні питання інформаційно-пропагандистського забезпечення у світлі російсько-української війни. *Військово-науковий вісник*, 30, 217–237.
- Підпригора, І.І.** (2018b). Умови та чинники впливу на організацію інформаційно-пропагандистського забезпечення військово-морських сил Збройних Сил України у 2014 році. *Військово-науковий вісник*, 29, 216–229.
- Полтавець, Ю.С.** (2020). Досвід підготовки офіцерів у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного в умовах війни на Сході України. *Військово-науковий вісник*, 34, 213–223.
- Поронюк, Р.О., & Гапєєва, О.Л.** (2022). Діяльність груп моніторингу інформаційного простору та протидії як складова забезпечення інформаційної безпеки держави у військовій сфері. *Військово-науковий вісник*, 38, 266–280.
- Ткачук, П.П., & Харук, А.І.** (2016). Основні історичні етапи розвитку Збройних Сил України у 1991–2016 рр. *Військово-науковий вісник*, 26, 3–14.
- Томчук, О.А.** (2017). Історичні аспекти виникнення волонтерського руху на допомогу Збройним силам України у 2014 р. *Військово-науковий вісник*, 28, 207–215.
- Томчук, О.А.** (2018). Напрями і форми волонтерського руху в допомогу Збройним силам України у 2014–2018 рр. *Військово-науковий вісник*, 29, 230–238.
- Трофимович, Л.В.** (2016). Бадапештський меморандум 1994 р. та міжнародні «гарантії» безпеки України. *Військово-науковий вісник*, 26, 276–289.
- Туранський, М.О.** (2018). Крим крізь призму геополітичних прагнень Росії: маніпуляції суспільною свідомістю. *Військово-науковий вісник*, 30, 238–247.
- Туранський, М.О.** (2017). Тижневик «Военно-промисловий кур'єр» як джерело маніпулятивно-пропагандистської інформації у латентній фазі підготовки Росії до анексії Криму (2004–2013 рр.). *Військово-науковий вісник*, 28, 216–227.
- Турчак, О.В., & Надрага, М.С.** (2019). Нормативно-правова база щодо збереження документів та матеріалів російсько-української війни. *Військово-науковий вісник*, 32, 206–216.
- Харук, А.І.** (2022). Дії російської військової авіації з території Білорусі під час повномасштабної агресії проти України (лютий-квітень 2022 р.). *Військово-науковий вісник*, 38, 281–295.

- Харук, А.І.** (2016). Висвітлення у спеціалізованій періодиці участі української авіації в антитерористичній операції: спроба історіографічного аналізу. *Військово-науковий вісник*, 25, 255–265.
- Харук, А.І.** (2015). Деякі аспекти висвітлення у зарубіжній періодиці участі української авіації в антитерористичній операції на Сході України (за публікаціями 2014 р.). *Військово-науковий вісник*, 24, 206–218.
- Юрова, Т.М.** (2017). Волонтерська допомога в обмундируванні бійців ЗС України та удосконалення польового однострою і екіпірування в ході АТО. *Військово-науковий вісник*, 28, 228–239.
- Юрова, Т.М.** (2020). Зміни в обмундируванні Збройних Сил України в ході проведення Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил. *Військово-науковий вісник*, 34, 224–238.
- Юрова, Т.М.** (2019). Напрями та зміст культурологічного супроводу реабілітаційного процесу військовослужбовців у період АТО (ООС). *Військово-науковий вісник*, 31, 243–263.
- Юрова, Т.М.** (2021). Протезування учасників бойових дій з ампутованими кінцівками. *Військово-науковий вісник*, 36, 285–295.
- Kharden, R., & Melnyk, O.** (2019). Elucidation of Russian armed aggression on the territory of Ukraine in historical online sources. *Військово-науковий вісник*, 32, 217–227.
- Lukyanchenko, S., & Stukalina, N.** (2020). Formation of the naval forces of Ukraine under the conditions of legal conciliation of the status of Crimea as a part of Ukraine in the 90s of the XX century. *Військово-науковий вісник*, 33, 276–293.
- Pashchuk, Y., Pashkovskiy, V., & Zvonko, I.** (2022). Performance of the system of lessons analysis and dissemination in the armed forces of Ukraine in the special period (2014–2018). *Військово-науковий вісник*, 37, 292–302.
- Pashchuk, Y., & Shcheglov, A.** (2022). Creation of the lessons learned system in the armed forces of Ukraine and its performance during the russoukrainian war (January 2019 – February 2022). *Військово-науковий вісник*, 38, 233–242.

References

- Benchuk, V.O.** (2020). «Rosiiska vesna» v Mariupoli na storinkakh hazety «Pryazovskiy rabochiy» (liutyi-cherven 2014 roku) [«Russian Spring» in Mariupol on the pages of the newspaper «Priazovsky Rabochy»

- (February-June 2014)]. *Viiskovo-naukovyj visnyk – Military-scientific bulletin*, 33, 224–239 [in Ukrainian].
- Benchuk, V.O., & Trofymovych, V. V.** (2022). Zahalna operatyvna obstanovka v zoni provedennia ATO (serpen 2014 r.) [The general operational situation in the area where the anti-terrorist operation was conducted (August 2014)]. *Viiskovo-naukovyj visnyk – Military-scientific bulletin*, 38, 149–166 [in Ukrainian].
- Benchuk, V.O., & Trofymovych, V. V.** (2020). Reaktsiia zhyteliv Donetskoj oblasti na zbroinu ahresiiu Rosii proty Ukrainy u 2014 r. [The reaction of residents of the Donetsk region to Russia's armed aggression against Ukraine in 2014]. *Viiskovo-naukovyj visnyk – Military-scientific bulletin*, 34, 172–199 [in Ukrainian].
- Bokachov, S.V., Mokoivets, V. I., & Fedorov, O. Yu.** (2021). Rozvytok dyversiinoi borotby u XX storichchi ta yii zastosuvannia v suchasnykh umovakh [The development of subversive warfare in the 20th century and its application in modern conditions]. *Viiskovo-naukovyj visnyk – Military-scientific bulletin*, 36, 273–284 [in Ukrainian].
- Burakov, Yu.V.** (2017). Istorychni aspekty suchasnoi viiny u Syrii [Historical aspects of the modern war in Syria]. *Viiskovo-naukovyj visnyk*, 27, 281–295 [in Ukrainian].
- Burakov, Yu. V.** (2016). Teoretychni aspekty klasyfikatsii lokalnykh viin ta zbroinykh konfliktiv suchasnosti [Theoretical aspects of the classification of local wars and modern armed conflicts]. *Viiskovo-naukovyj visnyk – Military-scientific bulletin*, 25, 214–232 [in Ukrainian].
- Burakov, Yu.V., & Sukhyi, O.M.** (2018). Suchasna rosiisko-ukrainska viina u spohadakh uchasnykiv – kursantiv Natsionalnoi akademii sukhopotnykh viisk imeni hetmana Petra Sahaidachnoho [The modern Russian-Ukrainian war in the memories of the participants - cadets of the National Academy of Land Forces named after Hetman Petro Sahaidachny]. *Viiskovo-naukovyj visnyk – Military-scientific bulletin*, 29, 228–239 [in Ukrainian].
- Viedienieiev, D.V., & Turchak, O.V.** (2018). Volonterskyi rukh v Ukraini v khodi rosiisko-ukrainskoj viiny: ryzyky pratsi ta formy derzhavnoho i hromadskoho vyznannia [The volunteer movement in Ukraine during the Russian-Ukrainian war: labor risks and forms of state and public recognition]. *Viiskovo-naukovyj visnyk*, 30, 206–216 [in Ukrainian].
- Hapeieva, O.L.** (2016). Informatsiino-propahandystska kampaniia Rosii proty Ukrainy pid chas konfliktu na ostrovi Kosa Tuzla u 2003 rotsi [Russia's information and propaganda campaign against Ukraine

- during the Kosa Tuzla conflict in 2003]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 25, 266–281 [in Ukrainian].
- Hetmanchuk, M. P.** (2017). «Hibrydna viina» Rosii proty Ukrainy: informatsiynyi aspekt [«Hybrid war» of Russia against Ukraine: informational aspect]. *Viiskovo-naukovy visnyk*, 27, 296–307 [in Ukrainian].
- Holyk, M., & Papikian, A.** (2016). Formuvannia ta stanovlennia Natsionalnoi hvardii Ukrainy (1991–1999 rr.) [Formation and development of the National Guard of Ukraine (1991–1999)]. *Viiskovo-naukovy visnyk*, 26, 28–37 [in Ukrainian].
- Hulai, V.V.** (2016). Zahrozy informatsiino-psykhologichnii bezpetsi osoby v realiiakh informatsiino-psykhologichnoi viiny yak skladovoi «hibrydnoi viiny» rosiiskoi federatsii proty Ukrainy [Threats to informational and psychological security of a person in the realities of informational and psychological warfare as a component of the «hybrid war» of the Russian Federation against Ukraine]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 25, 233–244 [in Ukrainian].
- Demianiuk, O.Y.** (2020). Letalni vtraty volynian pid chas provedennia Antyterorystychnoi operatsii na Skhodi Ukrainy (2014–2018) [Fatal losses of Volyn residents during the anti-terrorist operation in the East of Ukraine (2014–2018)]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 34, 200–212 [in Ukrainian].
- Dolhanova, M.V., & Chobit, I.R.** (2022). Osoblyvosti diialnosti viiskovykh kapelaniv pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2022 rr.) [Features of the activities of military chaplains during the Russian-Ukrainian war (2014–2022)]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 38, 167–181 [in Ukrainian].
- Iefimov, H.V., Ivakhiv, O.S., & Kasatkin, Ye.V.** (2022). Terytorialna oborona Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: istorychni aspekty [Territorial defense of Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war: historical aspects]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 38, 182–205. [in Ukrainian].
- Iefimov, H.V., & Muzyka, O.O.** (2016). Stanovlennia ta rozvytok systemy terytorialnoi oborony Ukrainy: istoriia ta suchasnist [Formation and development of the territorial defense system of Ukraine: history and modernity]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 26, 38–54 [in Ukrainian].
- Zozulia, O.S.** (2018). Teoretyko-metodolohichni zasady otsinky efektyvnosti informatsiino-propahandystskoho zabezpechennia Zbroinykh syl Ukrainy [Theoretical and methodological principles of evaluating the

- effectiveness of information and propaganda support of the Armed Forces of Ukraine]. *Viiskovo-naukovy visnyk*, 29, 203–215 [in Ukrainian].
- Kazan, E.M.** (2019). Aspekty orhanizatsii medychnoi dopomohy u khodi provedennia ATO na Skhodi Ukrainy v 2014–2016 rr. [Aspects of the organization of medical care during the anti-terrorist operation in the East of Ukraine in 2014–2016]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 31, 193–205 [in Ukrainian].
- Kazan, E.M.** (2016a). Problemy medychnoho zabezpechennia Zbroinykh syl Ukrainy v Antyterorystychnii operatsii (2014–2015 rr.) [Problems of medical support of the Armed Forces of Ukraine in the Anti-Terrorist Operation (2014–2015)]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 25, 245–254 [in Ukrainian].
- Kazan, E.M.** (2016b). Stanovlennia i rozvytok systemy viiskovo-medychnoi osvity v Ukraini u 1992–2016 rr.: istorychnyi aspekt [Formation and development of the system of military medical education in Ukraine in 1992–2016: historical aspect]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 26, 55–65 [in Ukrainian].
- Kutska, O.M., & Marchenko, Ya. V.** (2022). Proukrainski lystkovi ahitatsiini materialy na tymchasovo okupovanykh Rosiiskoiu Federatsiieiu terytoriiakh Ukrainy (2014–2022 rr.) [Pro-Ukrainian pamphlet propaganda materials in the territories of Ukraine temporarily occupied by the Russian Federation (2014–2022)]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 38, 206–232 [in Ukrainian].
- Martsinko, N.M.** (2020). Pidtrymka setsesionistskykh rukhiv Rosiiskoiu Federatsiieiu na Skhodi Ukrainy ta yii vplyv na bezpeku Yevropy [Support of secessionist movements by the Russian Federation in the East of Ukraine and its impact on the security of Europe]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 33, 255–275 [in Ukrainian].
- Melkin, V.V.** (2020). Stvorennia i rozvytok vitchyznianykh zasobiv indyvidualnoho bronovanoho zakhystu voina pid chas antyterorystychnoi operatsii na Skhodi Ukrainy (2014–2017 rr.) [Creation and development of domestic means of individual armored protection of the soldier during the anti-terrorist operation in the East of Ukraine (2014–2017)]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 33, 240–254 [in Ukrainian].
- Mozharovskiy, V.M. & Potapov, H M.** (2016). Alaliz metodychnoho aparatu obhrupntuvannia boiovoho skladu sukhoputnykh viisk zbroinykh syl Ukrainy [Analysis of the methodical apparatus for the

- grouping of combat personnel of the ground forces of the armed forces of Ukraine]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 26, 66–80 [in Ukrainian].
- Pytlovana, L.Yu.** (2022). Rerezentatsiia obrazu zovnishnoho voroha u karykaturi zhurnalu «Perets» pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku [Representation of the image of the external enemy in the caricature of the magazine «Perets» during the Russian-Ukrainian war of 2022]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 38, 243–265 [in Ukrainian].
- Pytlovana, L.Yu., & Burakov, Ya.Yu.** (2019). Ukraina, Rosiia i svitova bezpeka u karykaturi Derila Keihla ta internet-resursu Cagle Cartoons [Ukraine, Russia and world security in cartoons by Daryl Cagle and the Internet resource Cagle Cartoons]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 31, 193–205. [in Ukrainian].
- Pidopryhora, I.I.** (2018a). Problemni pytannia informatsiino-propahandystskoho zabezpechennia u svitli rosiisko-ukrainskoi viiny [Problematic issues of information and propaganda provision in the light of the Russian-Ukrainian war]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 30, 217–237 [in Ukrainian].
- Pidopryhora, I.I.** (2018b). Umovy ta chynnyky vplyvu na orhanizatsiiu informatsiino-propahandystskoho zabezpechennia viiskovo-morskykh syl Zbroinykh Syl Ukrainy u 2014 rotsi [Conditions and factors of influence on the organization of information and propaganda support of the naval forces of the Armed Forces of Ukraine in 2014]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 29, 216–229 [in Ukrainian].
- Poltavets, Yu.S.** (2020). Dosvid pidhotovky ofitseriv u Natsionalnii akademii sukhopotnykh viisk imeni hetma Petra Sahaidachnoho v umovakh viiny na Skhodi Ukrainy [The experience of training officers at the National Academy of Ground Forces named after hetman Petro Sahaidachny in the conditions of the war in the East of Ukraine]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 34, 213–223 [in Ukrainian].
- Poroniuk, R.O., & Hapeieva, O.L.** (2022). Diialnist hrup monitorynhu informatsiinoho prostoru ta protydii yak skladova zabezpechennia informatsiinoi bezpeky derzhavy u voiennoi sferi [Activities of groups monitoring the information space and countermeasures as a component of ensuring the information security of the state in the military sphere]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 38, 266–280 [in Ukrainian].

- Tkachuk, P.P., & Kharuk, A.I.** (2016). Osnovni istorychni etapy rozvytku Zbroinykh Syl Ukrainy u 1991–2016 rr. [The main historical stages of the development of the Armed Forces of Ukraine in 1991–2016]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 26, 3–14 [in Ukrainian].
- Tomchuk, O.A.** (2017). Istorychni aspekty vynyknennia volonterskoho rukhu na dopomohu Zbroinym sylam Ukrainy u 2014 r. [Historical aspects of the emergence of a volunteer movement to help the Armed Forces of Ukraine in 2014]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 28, 207–215 [in Ukrainian].
- Tomchuk, O.A.** (2018). Napriamy i formy volonterskoho rukhu v dopomohu Zbroinym sylam Ukrainy u 2014–2018 rr. [Directions and forms of the volunteer movement to help the Armed Forces of Ukraine in 2014–2018]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 29, 230–238 [in Ukrainian].
- Trofymovych, L.V.** (2016). Badapeshtskiy memorandum 1994 r. ta mizhnarodni «harantii» bezpeky Ukrainy [The Budapest Memorandum of 1994 and international «guarantees» of Ukraine's security]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 26, 276–289 [in Ukrainian].
- Turanskyi, M.O.** (2018). Krym kriz pryзму heopolitychnykh prahnen Rosii: manipuliatsii suspilnoi svidomistiu [Crimea through the prism of Russia's geopolitical aspirations: manipulation of public consciousness]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 30, 238–247 [in Ukrainian].
- Turanskyi, M.O.** (2017). Tyzhnevyyk «Voenno-promyshlennyy kurer» yak dzherelo manipulyativno-propahandystskoi informatsii u latentni fazi pidhotovky Rosii do aneksii Krymu (2004–2013 rr.) [The weekly «Military-industrial courier» as a source of manipulative and propaganda information in the latent phase of Russia's preparation for the annexation of Crimea (2004–2013)]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 28, 216–227 [in Ukrainian].
- Turchak, O.V., & Nadraha, M.S.** (2019). Normatyvno-pravova baza shchodo zberezhennia dokumentiv ta materialiv rosiisko-ukrainskoi viiny [Normative and legal framework for the preservation of documents and materials of the Russian-Ukrainian war]. *Viiskovo-naukovy visnyk – Military-scientific bulletin*, 32, 206–216 [in Ukrainian].
- Kharuk, A.I.** (2022). Dii rosiiskoi viiskovoi aviatsii z terytorii Bilorusi pid chas povnomashtabnoi ahresii proty Ukrainy (liutyi-kviten 2022 r.) [The actions of the Russian military aircraft from the territory of

- Belarus during the full-scale aggression against Ukraine (February-April 2022)]. *Viiskovo-naukovyi visnyk*, 38, 281–295 [in Ukrainian].
- Kharuk, A.I.** (2016). Vysvitlennia u spetsializovani periodytsi uchasti ukrainskoi aviatsii v antyterorestychnii operatsii: sproba istoriohrafichnoho analizu [Coverage in a specialized periodical of the participation of the Ukrainian aviation in the anti-terrorist operation: an attempt at historiographical analysis]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 25, 255–265 [in Ukrainian].
- Kharuk, A.I.** (2015). Deiaki aspekty vysvitlennia u zarubizhnii periodytsi uchasti ukrainskoi aviatsii v antyterorystychnii operatsii na Skhodi Ukrainy (za publikatsiiamy 2014 r.) [Some aspects of coverage in foreign periodicals of the participation of the Ukrainian aviation in the anti-terrorist operation in the East of Ukraine (according to publications of 2014)]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 24, 206–218 [in Ukrainian].
- Iurova, T.M.** (2017). Volonterska dopomoha v obmundryuvanni biitsiv ZS Ukrainy ta udoskonalennia polovoho odnostroiu i ekipiruvannia v khodi ATO [Volunteer assistance in equipping soldiers of the Armed Forces of Ukraine and improving field uniforms and equipment during anti-terrorist operations]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 28, 228–239 [in Ukrainian].
- Iurova, T.M.** (2020). Zminy v obmundryuvanni Zbroinykh Syl Ukrainy v khodi provedennia Antyterorystychnoi operatsii ta Operatsii obiednanykh syl [Changes in the uniforms of the Armed Forces of Ukraine during the Anti-Terrorist Operation and the Combined Forces Operation]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 34, 224–238 [in Ukrainian].
- Iurova, T. M.** (2019). Napriamy ta zmist kulturolohichnoho suprovodu rehabilitatsiinoho protsesu viiskovosluzhbovtsiv u period ATO (OOS) [Directions and content of cultural support of the rehabilitation process of servicemen during the anti-terrorist operation (ATO)]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 31, 243–263 [in Ukrainian].
- Iurova, T.M.** (2021). Protezuvannia uchasykyv boiovykh dii z amputovany my kintsivkamy [Prosthetics of combatants with amputated limbs]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 36, 285–295 [in Ukrainian].
- Kharden, R., & Melnyk O.** (2019). Elucidation of Russian armed aggression on the territory of Ukraine in historical online sources *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 32, 217–227 [in English].

- Lukyanchenko, S., & Stukalina, N.** (2020). Formation of the naval forces of Ukraine under the conditions of legal conciliation of the status of Crimea as a part of Ukraine in the 90s of the XX century. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 33, 276–293 [in English].
- Pashchuk, Y., Pashkovskiy, V., & Zvonko, I.** (2022). Performance of the system of lessons analysis and dissemination in the armed forces of Ukraine in the special period (2014–2018). *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 37, 292–302 [in English].
- Pashchuk, Y., & Shcheglov, A.** (2022). Creation of the lessons learned system in the armed forces of Ukraine and its performance during the russoukrainian war (January 2019 – February 2022). *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 38, 233–242 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.*